

УДК 821.161.2-94"1923".09 О. Бабій

ЛІТЕРАТУРНА СИЛЬВЕТА ОЛЕСЯ БАБІЯ У ЖУРНАЛІ «МАСКИ»

Оксана УТРИСКО

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000*

Зосереджено увагу на періоді 1923 року у житті Олеся Бабія, який означено як продуктивний і вартісний. З допомогою культурно-історичного підходу до спадщини митця у часописі «Маски» заактуалізовано художню вартість цієї його творчої спадщини.

Ключові слова: О. Бабій, журнал «Маски», творчість.

Журнал «Маски», який виходив у Львові 1923 року, був невід'ємною ланкою галицького сатирично-гумористичного дискурсу. Його створило те сатирично-січове товариство, яке було фаховим ядром попередника «Масок», журналу «Будяк». У складі «Масок» Лідія Сніцарчук насамперед виокремила імена Романа Купчинського, Левка Лепкого, Павла Ковжуна та «інших талантів», що мали відмінне від «будяківського», «своє бачення змісту сатирично-гумористичного часопису» [11, с. 52]. Згодом на авансцену редакційного життя часопису виведено ім'я його засновника, колишнього поета-січовика Миколи Голубця, який прагнув організувати такий гумористично-сатиричний часопис, в якому «публіцистика і сатира, поєднавшись, змогли б гостро і відверто висловлюватися про загальнонаціональні проблеми українців» [11, с. 53].

Дослідниця галицької сатирично-гумористичної преси періоду міжвоєнної актуалізувала постать і Олеся Бабія у контексті «Масок» насамперед як автора злободенної, протицензурної проблематики [11, с. 53]. Варто зазначити, що його постать як літератора й учасника міжвоєнної літературної публіцистики лише починає потрохи окреслюватися. Наприклад, у бібліографічному покажчику Лілії Сироти, присвяченому літературній групі «Митуса» можна знайти відповідні позиції, які накреслюють вектори «пресового» буття Олеся Бабія у «Масках» [10].

Даючи панорамне осмислення ролі часопису у суспільно-політичному житті Галичини, авторка окреслила пресову стратегію часопису насамперед у типологічному зіставленні із публіцистичною та літературною практикою «Будяка», оскільки обидва видання були конкурентами у своїй ніші: «Маски» «...відрізнялися від “Будяка” розважливішою позицією: сатира богемістів дещо змінюється і стає радше меланхолійною, аніж комічною» [11, с. 53]. При цьому часопис не втрачав на політичній актуальності.

У визначенні головних тематичних векторів часопису Л. Сніцарчук звернулася до вислову О. Бабія із його фейлетона «Весняні рефлексії», що це

«політика, яка в нас так, неначе метелик, раз туди, раз сюди – як вигідно». Виокремлюючи імена учасників часопису, авторка підпорядкувала їх генеральній лінії пресових намірів видання, зазначаючи про публікації без підпису, або як витворені колективно. Отже, внесок індивідуальної творчості у загальну справу викликав інтерес – чи Романа Купчинського, чи Михайла Рудницького, тобто Ореста Ордана, чи Кліма Поліщука. Не є винятком тут і постать Олеся Бабія, твори якого стабільно публікували на сторінках журналу.

Тому зосередимося на історико-літературній хронології та індивідуальній специфіці присутності О. Бабія у гумористично-сатиричному часописі «Маски».

Олесь Бабій тут фігурував як поет, перекладач, публіцист і загалом митець, здатний підхопити мистецьку тему з подачі свого колеги по цеху і розвинути її у спільній літературній грі. Взагалі вийшло лише чотири числа «Масок», хоча редакція оголошувала про періодичність виходу двічі на місяць і розповсюдження не лише «у краю», але і за кордоном. О. Бабій брав участь у трьох його числах, підписуючи свої дописи «Чмелик», «О. Бабій», «Ол. Бабій».

Перші три числа так і виходили з інтервалом що два тижні (30 березня 1923 року, 7 квітня, 30 квітня), а четверте, що стало останнім, – із місячним запізненням. Можна припустити, що причина припинення виходу «Масок» полягала не лише у тиску цензури, але й у матеріальній скруті. Про матеріальні труднощі редакції «Масок» відгукнеться згодом інший український гумористично-сатиричний часопис «Зиз». Л. Сніцарчук «зважить» правду і жарт цієї оцінки («видавець бл. п. Масок п. Мольо Голубець продав через “Маски” хату. А Кренжаловський, що мав спілку з “Будяком”, то не міг довго отрястися. Аж перестав видавати “Будяка” і що йно тоді купив собі два кіна»): «Д. Кренжаловський у сатирично-гумористичній “журналістико-видавничій справі” більше участі не брав, Мольо ж і далі був “співробітником найріжнорідних газет та журналів, ... що скорше чи пізніше гинули від фінансових недомагань”» [11, с. 55].

Перший номер журналу вийшов з результатами втручання цензури. На сторінці п'ятій від допису О. Бабія залишилися лише його прізвище та ім'я. У першому варіанті випуску містилися малюнок П. Ковжуна з назвою «Вирішили» та стаття О. Бабія «Не перша стріла й не остання», присвячені «негативним знаковим подіям для українства Галичини», зокрема «узаконеній окупації Польщею Галичини» [11, с. 53]. Польська влада зобов'язала редакцію не «розширювати того друкованого числа» і перше число «Масок» потрапило до громадськості уже у другим тиражем [11, с. 53].

У «Масках» О. Бабій брав участь у різних видах художньої діяльності, – як окрема творча одиниця (наприклад, поезія «На великдень») і як співавтор (поезії із рубрики «Наш альбом») чи такий учасник колективу, частку якого у ньому важко встановити (епітафії).

У ролі співтворця епітафійної епіграми він «підхопив» мелодію, що її створив Роман Купчинський у першій серії епітафій на Д. Донцова, Ф. Федорціва, М. Голубця, Л. Лепкого, М. Струтинську, М. Гайворонського і на самого О. Бабія [8]. Другу серію епітафій «Маски» видрукували уже як спільні твори Р. Купчинського та О. Бабія. І тут уже знайдемо гумористичні, а подекуди й

сатиричні портрети М. Рудницького, М. Кедрина, П. Лисяка і Р. Купчинського. Важко визначити ступінь особистого внеску кожного зі співавторів у епіграму. Однак напевно епітафія Р. Купчинському – це твір О. Бабія:

Славний з епітафій Ромцьо хлопець ладний,
Колись був із нього вояк шоколадний.
Вірші пише красно і цілує масно;
Пальнув раз дурницю – вживився завчасно.
Та панни до нього липнуть ніби клейстер,
Бо він поет добрий – ще ліпший танцмайстер [9].

У жанрі жартівливо і з гумором обіграно талант Р. Купчинського. Твір – насправді шаржований портрет, який зберігає подібність із прототипом через факти біографії (стрілецьке минуле, письменництво, зокрема й останні здобутки в жанрі епітафії, та факт раннього, на думку О. Бабія, одруження). Тут наявний «м'який, доброзичливий гумор» [5, т. 2, с. 581], без сатиричної в'їдливості, а образ бравого стрільця, січового молодця постає у грайливо-фривольних кольорах.

Драматургія сюжету цього невеличкого твору тотожна тій, що є у епітафії про О. Бабія у виконанні Р. Купчинського:

Це Бабій Олесь – поет грому, грюку,
Гаркоту крісів, гамору і гуку,
У вільних хвилях до любові рветься,
Що й не дивниця, бо він «бабій» зветься?.. [8]

У творі ті ж уводина в поетичний вимір особистості, згодом – представлення як бравого ловеласа через обігрування прізвища. Бачимо, що задекларовані як епітафії ці епіграми не мають того сатиричного наповнення, що б сприяло висміюванню в дошкульних виразах пороків конкретної особи чи суспільного явища [5, т. 1, с. 336–337]. Це радше шаржі.

Більшою сатиричною наповненістю відзначається віршований фейлетон О. Бабія «Весняні рефлексії», де висміяно реакційні видання «Заграда», «Слово», «Руслан». Ось, наприклад, сатирична візія часопису «Руслан», у якій оцінки видавничої стратегії часопису – натуралістично-брутальні: «...нову еру мабуть відновить нам «Руслан», / Чути запах гниючого трупа» [12]. Загалом же «Весняні рефлексії» справляють враження такого твору, наче з нього повідрізувано шматочки тексту – є збої рими і ритму. Можливо, це наслідок цензурного втручання, або ж версифікаційного недогляду.

Серед інших літературних ігор, учасником яких був О. Бабій, можна назвати жанр гумористичної афіші «Новий репертуар українського театру у Львові на 1923/24 р.» [6]. У переліку анонсованих до постановки вистав вказано імена «акторів» – учасників «Масок», а також, очевидно, й імена тих приятелів, що не образяться на жарт. Насамперед О. Бабія представлено як провідного актора у п'єсі «Нещасне кохання» Манька. Тут обіграно факт його драматичної любовної історії. Льоньо Лепкий характеризується як «Marcowy kawaler» (Березневий кавалер), «Сясьо», тобто Станіслав, Людкевич – як актор у

«Дисгармонії» Винниченка, Михайло Возняк – в «Украденому щасті» І. Франка. Бачимо, що і тут спрацьовує подібний, як у епіграмах, спосіб художньої інтерпретації об'єкта зображення – крізь призму творчих та життєвих його перипетій. Це наводить нас на думку, що авторами афіші могли бути або усі зазначені «Масківці», або, як у випадку епітафій, – Р. Купчинський та О. Бабій.

Цікавим також видається досвід поетичного змагання між митцями у рубриці «Наш альбом». У першому числі «Масок» у ній було вміщено спільний твір з чотирьох частин, кожна з яких написав окремий автор. Перша його частина під назвою «Стигла діва» належить Климю Поліщучу, друга під назвою «На провесні» – Олесеві Бабієві, третя, «Гумор-лицар», – Юрі Шкрумеляку, а четверта, «Другий акт», – Мольові, тобто Миколі Голубцеві. Те, що твір не має загальної назви, наводить на думку, що авторам залежало на наголошенні власної окремішності, можливо, й творчому змаганні. Не можна сказати, щоб їх об'єднувала наскрізна якась тема. Щоправда, настроєве захоплення-переживання стану молодості, свіжості, радості, бажання властиве першим трьом творам, четвертий же – М. Голубця – епіграмного характеру про щоденність. Клим Поліщук еротизував тональність власного твору, зберігаючи символістські координати. Це – заспів циклу:

Хто ти, ніжна, з лицем Мадонни?
Бачу, смуток зберегла калини! –
Чую сміх твій через соті гони,
Як нестримно він до серця лине.

В день весняний ти весняно ясна,
В ніч майову ти чарівно сміла, –
Як би рожка не була запашна,
Запашніше твоє спрагле тіло!..

Взяв би руку, так огонь долоні,
Пригорнув би, як би міг обняти, –
В серці повно весняних симфоній,
Хто ж їх зможе в твоє перелляти?!..

– Ні, не треба! – раз сказала мрійно. –
Я не знаю, як ступає ліва...
І загало серце мелодійно:
– О, невже ти тільки стигла діва?!.. [7]

Олесь Бабій, який іде другим у черзі віршування, підхопив весняну тематику, символістську загадковість, недомовленість. Образ соковитої панянки поет бачив більш традиційно і конкретно – як весну. Власний варіант жіночого образу він обрав пейзажно-медитативною сюжетикою:

Розплакалась вод сльозами
В жалобі за морозами
Зима-вдова вміраючи.

Волочить ще остатки риз
В гаї, плаї, між верболіз
Ручаї розливаючи.

Серпанок білий хтось украв
В калюжі, грязі потоптав,
Розрізав жили рік мечем,
Ой, не мечем, а махом крил
Зпонад лісів і зпонад сіл...
І зойкнула зима плачем.

А вітер шумом гомонить,
Що вже зимі вмірать не жить
Бо з півдня – діва чарівна
Сміється сміхом сонця хмар,
Несе офіру на вівтар
Весела радісна весна [2].

Бачимо, що манера образотворення нав'язує до тієї традиції, що її зафіксувала літературна група «Митуса», у якій був і стрілець О. Бабій. Тут він, подібно до стрільця-митусівця Р. Купчинський, «любить персоніфікувати природу, – за влучним спостереженням М. Ільницького, при цьому або психологізує пейзаж, або матеріалізує через природні явища власний психологічний стан, іноді досягаючи в пейзажі поширеного філософського узагальнення» [4, с. 278]. Хоча йому М. Ільницький вділив насамперед «здатність бути радше поетом споглядально-рефлексивного плану, чиї вірші порушують проблеми людської цивілізації, життя та смерті, таємниці буття» [4, с. 278]. Тут є мікрообрази, якими означив митець власну поезію стрілецької боротьби – вівтар, жили, мечі, офіра, жалоба, вмирання. Нагромадження алітерацій та асонансів споріднив із манерою символістського звукопису, актуалізованого поетичним досвідом П. Тичини.

Поетичну «естафету» О. Бабія підхопив Ю. Шкрумеляк, він також застосовував прийом персоніфікації в образі гумору-лицаря на білім коні, також обрав його пейзажем-екстер'єром, оптимістичними пафосними інтонаціями. Отже, у цьому колективно-індивідуальному витворі О. Бабій, як і кожен митець тут, був ланкою однієї вервиці. Підхопивши тональність К. Поліщука, він створив власний окремий оригінальний твір, при цьому відповідно спонукав до дії свого наступника.

Цілоком самостійною творчою одиницею постає О. Бабій у поезії «На великдень». У ній імпресійно-символістське переживання екзистенційного стану воскресіння у величний празник Христової перемоги. Митець осмислив його не лише у призмі філософській, але і національній – як день майбутнього воскресіння українського народу. Постає картина музичної і духовної єдності світу через поєднання зорових і слухових образів, переливи асонансів та алітерацій – в найкращих традиціях українського «тичининського» символізму:

Дзвонять, дзвонять на дзвіниці
Дзвінко дзвони
В передзвін.
Линуть тони
Наче птиці
І щебечуть і радіють
Вісти радісні нам сіють,
Що воскрес із гробу Він...[1]

Появу поезій виразно лірично-символістського спрямування, що «не відповідали виразно сатиричному напрямку часопису» Л. Сніцарчук мотивувала тим, що вони, «однак відтворювали світоглядну естетику богемістів» [11, с. 53]. Тобто взято до уваги факт, що колектив «Масок», ще будучи у складі «Будяка», наприкінці 1922 року створив літературно-мистецьке об'єднання «Богема», яке 1923 року в повному своєму складі і пішло з «Будяка». До складу «Богеми» як літературно-мистецького товариства, що було створене після розпаду стрілецької «Митуси» «для зміцнення модерних мистецьких пошуків на місцевому ґрунті» [3, с. 251], зараховують митусівців О. Бабія, Р. Купчинського, Ю. Шкрумеляка, молодомузівців Б. Лепкого, М. Рудницького, М. Голубця, художників П. Ковжуна, Р. Лісовського та ін. Ліля Сирота взагалі ж називала журнал «Маски» друкованим органом товариства [3, с. 251–252], характеризуючи його діяльність як організаційно-літературну та концертну. Тобто жанрова та стильова відмінність чистої лірики у «Масках» пояснена впливом літературної спільноти, у якій був і О. Бабій. Хоча, якщо вслухатися в інтонації О. Бабія тут, то побачимо насамперед символіста-митусівця. А стильова практика «Богеми» ще не надто осмислена у літературознавстві.

Отже, в гумористично-сатиричному часописі «Маски» 1923 року проявилися різні виміри творчого «я» О. Бабія у ліричній і сатиричній поезії, сатиричній прозі, перекладі. Творчий його силует насамперед розкривається у товариських і літературних взаєминах із іншими учасниками журналу. Літературні ігри, взаємні жарти, поетичні естафети означають рівень літературного дискурсу журналу та буття О. Бабія у ньому. Бачимо, що у поетичній техніці він не поривав зв'язку із тією традицією, що його створила – традицією стрілецького символізму та зі своєю стрілецькою творчістю.

Список використаної літератури

1. Бабій О. На великдень / О. Бабій // Маски. – Львів, 1923. – Ч. 2 (7 квіт.). – С. 2.
2. Бабій О. Напровесні / О. Бабій // Маски. – Львів, 1923. – Ч. 1 (30 марта). – С. 8.
3. Енциклопедія Львова. Т. 1 / За ред. А. Козицького та І. Підкови. – Львів : «Літопис», 2007. – 656с.
4. Ільницький М. Стрілецька поезія / М. Ільницький // Історія української літератури ХХ ст. : у 2-х кн. – Кн. I (1910–1930-ті роки) / за ред. В. Г. Дончика. – К. : «Либідь», 1993. – С. 277–279.
5. Літературознавча енциклопедія : у двох томах / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1. – 608 с.; Т. 2. – 624 с.

6. «Новий репертуар українського театру у Львові на 1923/24 р.» // Маски. – Львів, 1923. – Ч. 3 (30 квіт.). – С. 4.
7. *Поліщук К. І.* Стигла Діва / К. І. Поліщук // Маски. – Львів, 1923. – Ч. 1 (30 марта). – С. 8.
8. *Р. К.* Епітафії. I серія (Донцов, Федорців, Голубець, Струтинський, Л. Лепкий, О. Бабій, М. Гайворонський) // Маски. – Львів, 1923. – Ч. 2. – 7 квіт. – С. 6.
9. *Р. К.* Епітафії. II серія (М. Рудницький, М. Кедрин, д-р П. Лисяк, Р. Купчинський) / Р. К., О. Б. // Маски. – Львів, 1923. – Ч. 3 (30 квіт.). – С. 4.
10. *Сирота Л.* Літературна група «Митуса (1921–1922): О. Бабій, В. Бобинський, Р. Купчинський, Ю. Шкрумеляк : бібліографічний покажчик / Л. Сирота; НДЦ періодики ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України. – Львів, 2004. – 190 с.
11. *Сніцарчук Л. В.* Українська сатирично-гумористична преса Галичини 20–30-х рр. XX ст. : історико-функціональний аспект та інтерпретаційні особливості / Л. В. Сніцарчук. – Львів, 2001. – 240 с.
12. *Чмелик.* Весняні рефлексії / Чмелик // Маски. – Львів, 1923. – Ч. 2 (7 квіт.). – С. 3.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2012

Прийнята до друку 30.04.2012

OLES BABIJ'S LITERARY PORTRAIT IN JOURNAL «MASKY»

Oksana UTRISKO

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000*

This article is devoted to the period of journal «Masky» (1923) in O. Babij's life. The period is determined qualitatively. Cultural and historical approach of O. Babij's creations appeal to the idea of artistic potencies of O. Babij's creations.

Key words: O. Babij's, journal «Masky», creations.

ЛИТЕРАТУРНЫЙ СИЛУЭТ ОЛЕСЯ БАБИЯ В ЖУРНАЛЕ «МАСКИ»

Оксана УТРИСКО

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000*

В статье сфокусировано внимание на периоде 1923 г. в жизни Олеся Бабя, который осмыслен как продуктивный и ценный. С помощью культурно-исторического подхода к творческому наследию писателя в журнале «Маски» актуализируется художественная ценность этого его творческого наследия.

Ключевые слова: О. Бабий, журнал «Маски», творчество.

